

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

КУЧЕРЯВА Каріна Якупівна

УДК 351.82 : 631.115.8 (477)

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ
В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з державного управління

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Харківському регіональному інституті державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

Науковий керівник – доктор наук з державного управління, професор **СТАТІВКА Наталія Валеріївна**, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, завідувач кафедри управління персоналом та економіки праці.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, професор **МАЙСТРО Сергій Вікторович**, Національний університет цивільного захисту України, завідувач кафедри публічного адміністрування у сфері цивільного захисту;

кандидат наук з державного управління, доцент **ПРИХОДЬКО Ольга Миколаївна**, Дніпровський національний університет ім. О. Гончара, доцент кафедри соціальної роботи.

Захист відбудеться *«3» липня 2017 р. о 10.00* на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.858.01 Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 61001, м. Харків, просп. Московський, 75, зал засідань (1-й поверх).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України за адресою: 61001, м. Харків, просп. Московський, 75.

Автореферат розісланий *«2» червня 2017 р.*

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А. О. Кузнецов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Для більшості розвинених країн світу аграрний сектор свого часу став рушійною силою економіки й забезпечив розвиток несільськогосподарських секторів. Утім зростання сільськогосподарського виробництва разом з позитивним ефектом може мати й небажані наслідки. Саме держава як гарант суспільного добробуту має скоригувати трансформаційні процеси в аграрному секторі, що в кінцевому рахунку визначає характер структурних зрушень економіки в цілому. Для України як держави зі значним ресурсом сільськогосподарських земель це питання набуває особливого значення.

Останніми роками аграрний сектор виступає локомотивом економічного зростання національної економіки. Тенденції післякризового відновлення світової економіки змушують по-новому поглянути не стільки на місце, скільки на якість цієї традиційної для нас сфери господарства. Проводжувана державна аграрна політика періоду незалежності має результатом формування дуальної організаційної структури аграрного сектора – потужних корпоративних структур та дрібнотоварних господарств. Гіпертрофізація значення великотоварного виробництва зумовила сировинний характер аграрного експорту, звужила можливості для розвитку малих і середніх сільгоспвиробників. Разом із тим понад 60% працёмісткої сільськогосподарської продукції повсякденного споживання виробляється в особистих селянських і фермерських господарствах та фізичними особами – виробниками сільськогосподарської продукції. В умовах посилення ролі внутрішнього ринку як чинника економічної динаміки об'єктивно назріла необхідність наповнення кооперативного руху новим економічним та соціальним змістом, що за нинішніх умов вимагає активної ролі держави у врегулюванні зазначених процесів.

Над удосконаленням теоретико-методологічних засад державного регулювання економіки працюють: О. Амосов, С. Біла, В. Бодров, В. Воротін, А. Гальчинський, В. Геєць, А. Дегтяр, О. Іваницька, О. Лазор, В. Мамонова, А. Мерзляк, О. Мордвінов, Г. Одінцова, С. Поважний, І. Розпутенко, С. Серьогін та ін. Особливості формування механізмів державного регулювання розвитку аграрного сектора розглянуто у працях В. Ільяшенко, С. Кваші, М. Корецького, М. Латиніна, Т. Лозинської, Ю. Лопатинського, С. Майстра, П. Макаренка, О. Приходько, П. Саблука, Г. Черевко, Ю. Ульянченка та ін. Питання державної підтримки та механізмів державного впливу на розвиток кооперативного руху стали об'єктом дослідження науковців: В. Бабаєва, В. Зіновчука, І. Колокольчикової, Б. Кузняка, М. Маліка, О. Могильного, О. Радченка, Н. Стагівки, Я. Гасцької-Колотило, Ю. Ушкаренко та ін.

Узагальнення досліджень щодо державного регулювання розвитку аграрного сектора на кооперативних засадах дає підстави стверджувати, що цей процес наразі не отримав системного характеру. Зазначена проблема поєднує в собі масиви питань окремо державного регулювання, розвитку аграрного сектора,

процесів кооперації. Тому дослідження в цій царині, як правило, зосереджено на розгляді одного з цих аспектів. Проте в умовах посилення уваги міжнародної спільноти до питань функціонування реальних секторів економіки та подальшої інтеграції національної економіки нашої держави до європейського економічного простору процес формування дієвого механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі потребує окремого поглибленого дослідження на основі комплексного підходу.

Вищезазначене зумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконувалось на кафедрі управління персоналом та економіки праці Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України в межах науково-дослідної роботи «Механізми державного регулювання розвитку людських ресурсів України» (реєстраційний номер 0116U007251). Роль автора полягає в обґрунтуванні необхідності державного впливу на розвиток процесу кооперації як основи самоорганізації сільських товаровиробників, захисту інтересів селянських та фермерських господарств в умовах жорсткої конкуренції, зокрема з боку посередницьких структур.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій з удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України.

Досягнення поставленої мети зумовлює вирішення таких *завдань*:

- визначити сутність та складові механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки;
- узагальнити концептуальні підходи до державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі в зарубіжних країнах з метою надання рекомендацій щодо можливості адаптації їх до умов України;
- проаналізувати стан та тенденції розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України з метою обґрунтування напрямів удосконалення аграрної політики в цій сфері;
- дослідити рівень чинного нормативно-правового забезпечення державного регулювання кооперативного руху й сформулювати пропозиції щодо його вдосконалення;
- обґрунтувати підходи до вдосконалення організаційно-інституціональної та фінансово-економічної складових механізму державного регулювання процесів кооперації в аграрному секторі економіки України.

Об'єкт дослідження – державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки.

Предмет дослідження – удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Використання загальнонаукових прийомів досліджень дозволило: визначити специфіку та основні тенденції розвитку сільськогосподарської кооперації (методи аналізу і

синтезу); порівняти досвід державного впливу на розвиток кооперативного руху в аграрній сфері зарубіжних країн з метою використання найкращих практик в Україні (порівняльний і системний аналіз); обґрунтувати складові механізми державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі (метод узагальнення). За допомогою спеціальних методів здійснено: верифікацію теоретичних положень на основі опрацювання статистичних матеріалів із питань сільськогосподарської кооперації в Україні та зарубіжних країнах (аналіз статистичних даних); виявлено суперечності нормативно-правової бази регулювання процесів кооперації в аграрному секторі (категоріальний аналіз); визначено особливості трансформації організаційно-інституціонального та фінансово-економічного механізмів державного регулювання кооперації в аграрному секторі економіки періоду незалежності (ретроспективний аналіз); окреслено напрями вдосконалення аграрної політики держави щодо розвитку процесів кооперації (метод моделювання).

Теоретичною основою дисертації є фундаментальні положення теорії державного управління, аграрної економіки, відповідні дослідження вітчизняних і зарубіжних учених. Нормативну основу дисертаційної роботи складають закони України, укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України нормативні акти Міністерства аграрної політики та продовольства України тощо. Емпіричну базу дослідження становлять офіційні матеріали Державної служби статистики України, матеріали Міжнародного кооперативного альянсу, Європейської асоціації сільськогосподарських кооперативів, Союзу сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів України, особисті дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробленні практичних рекомендацій з удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України. Найбільш суттєві результати дисертаційного дослідження, що відрізняються науковою новизною, полягають у такому:

уперше:

– розроблено дворівневу модель державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки, що, з одного боку, враховує специфічний статус учасників кооперативних відносин як рівноправних партнерів держави, з іншого – дозволяє комплексно охопити весь ланцюг формування кооперативної системи, запровадити ефективні інструменти зворотного, організаційного та інформаційного зв'язків;

удосконалено:

– обґрунтування практичних рекомендацій з удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України:

а) визначено систему принципів державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки шляхом виокремлення групи спеціальних принципів, а саме: нормативно-правового та економіко-організаційного забезпечення дрібнотоварних сільськогосподарських

виробників; урахування традицій розвитку кооперації; добровільності; методологічного інституціоналізму;

б) обґрунтовано підходи до вдосконалення *організаційно-інституціональної* (доведення необхідності формування єдиного інформаційного простору у сфері кооперації; диверсифікації механізмів державної підтримки сільськогосподарських кооперативів залежно від складу співзасновників, умов створення, потреб кооперативу та показників його діяльності) *та фінансово-економічної* (удосконалення порядку проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання їм державної фінансової підтримки; необхідності розроблення державних програм підтримки кооперації в аграрному секторі з урахуванням регіональних особливостей функціонування господарських суб'єктів) складових механізму державного регулювання процесів кооперації в аграрному секторі економіки України;

в) сформульовано пропозиції з удосконалення *нормативно-правового забезпечення* державного регулювання кооперативного руху – зроблено пропозиції щодо уточнення категорій «сільськогосподарська кооперація» та «сільськогосподарський кооператив»; обґрунтовано необхідність підтвердження органом легітимації заявленого статусу сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу шляхом доопрацювання норм профільного закону стосовно порядку ведення обліку членів кооперативу, обмеження частки асоційованих членів, форм реорганізації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, відповідності статуту кооперативу до вимог законодавства; визначено перелік засобів державного регулювання, що можуть бути делегованими сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам та їхнім об'єднанням відповідними органами державної влади в рамках реалізації принципу розвитку саморегулювання в аграрному секторі економіки України;

– наукові підходи до організації діагностики рівня розвитку кооперації в аграрному секторі, зокрема на регіональному рівні, що включають такі складові: сутність; замовників; мету; вимоги, яким має відповідати діагностика; завдання, що вирішуються в результаті її проведення; етапи проведення та індикатори розвитку кооперації;

дістали подальшого розвитку:

– понятійно-категорійний апарат науки державного управління шляхом визначення змісту понять «державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки» та «механізм державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі»;

– теоретичні підходи до узагальнення передового досвіду зарубіжних країн у царині державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки, що дозволяє виділити дві базові моделі при формуванні відповідної державної політики: 1) активне втручання держави з переважанням форм, методів та інструментів прямої підтримки держави (зокрема, прийняття спеціальних законів); 2) опосередковане втручання шляхом формування сприятливих умов для розвитку кооперативного руху (завдяки протекціоністському характеру проваджуваної політики на макроекономічному рівні). Результатом такої політики є формування різних

структур внутрішнього управління кооперативами – вільної та регламентованої моделей.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення, наукові висновки та розроблені на основі їх практичні рекомендації можуть бути використані органами державної влади під час формування та реалізації аграрної політики щодо розвитку кооперації.

Наукові результати з удосконалення механізму нормативно-правового регулювання кооперативних відносин прийнято до розгляду та упровадження в діяльності Інституту законодавства Верховної Ради України (довідка № 157-11/771851 від 9 грудня 2016 р.).

Практично-прикладні рекомендації з удосконалення організаційно-інституціонального механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі (методичні підходи до діагностики розвитку кооперації в аграрній сфері на рівні регіону) використовуються департаментом агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації (довідка № 21-1423/0/16/019.4.2 від 23 листопада 2016 р.).

Окремі наукові результати стосовно вдосконалення державного регулювання розвитку кооперації в аграрній сфері економіки України використовуються Харківським аграрним національним університетом ім. В. В. Докучаєва при викладанні навчальних дисциплін «Публічне адміністрування», «Управління конкурентоспроможністю підприємства», «Державне управління в економічній сфері», за програмою підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня зі спеціальності 073 «Менеджмент» та 281 «Публічне управління та адміністрування» (акт про упровадження № 115 від 16 лютого 2016 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним дослідженням, у якому вирішується конкретне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробленні практичних рекомендацій з удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України. Пропозиції та рекомендації, зокрема ті, що містять наукову новизну, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційного дослідження викладено в наукових повідомленнях та матеріалах комунікативних заходів: XIV Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу» (м. Харків, 2014 р.), XV Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI століття: стратегія реформ 2020» (м. Харків, 2015 р.), XVI Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI століття: форсайтинг успіху» (м. Харків, 2016 р.), XVII Міжнародного наукового конгресу «Публічне управління XXI століття: традиції та інновації» (м. Харків, 2017 р.); міжнародних науково-практичних конференцій – XXIV інтернет-конференції аспірантів та молодих вчених «Управління соціально-економічним розвитком країни та регіонів: соціальні, економічні та фінансові проблеми в умовах глобалізації» (м. Дніпропетровськ, 2014 р.); «Організаційно-економічний механізм реалізації стратегічних напрямів розвитку агропродовольчої сфери»,

присвяченої 198-річчю ХНАУ ім. В.В. Докучаєва (м. Харків, 2014 р.), «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів» (м. Харків, 2016 р.); «Стан, проблеми та перспективи вдосконалення економіки України» (м. Ужгород, 2015 р.); «Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи» (м. Ужгород, 2016 р.); «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (м. Харків, 2016 р.), Modern Transformation of Economic and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings (м. Клайпеда, 2016 р.); Economic Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world: Conference Proceedings (м. Лісабон, 2016 р.); Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю «Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток» (м. Київ, 2015 р.).

Публікації. Матеріали дисертаційного дослідження викладено в 24 публікаціях. З них 7 – у наукових фахових збірниках з державного управління, у тому числі 1 – в іноземному збірнику, 2 – підрозділи в колективних монографіях, зокрема 1 – в іноземній; 13 – у збірниках за матеріалами науково-практичних конференцій та конгресів, зокрема 2 – в іноземних. Загальний обсяг публікацій, що належить особисто здобувачеві, становить 6,5 друк. арк.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 233 сторінки, обсяг основного тексту – 192 сторінки. Робота містить 12 таблиць, 20 рисунків, 8 додатків. Список використаних джерел включає 290 найменувань на 36 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, основні завдання, об'єкт і предмет дослідження, вказано основні методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів; надано дані про апробацію та публікацію результатів.

У **першому розділі** – «*Теоретичні засади державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки*» – визначено зміст і значущість процесу кооперації в системі суспільного відтворення, викладено теоретичні засади державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки, розкрито сутність та складові механізми державного регулювання розвитку аграрного сектора на кооперативних засадах, узагальнено зарубіжний досвід сприяння кооперативному руху заходами державного впливу.

Визначено, що природа кооперації має суб'єктивно-об'єктивну основу. Об'єктивність кооперації як вихідної організаційної форми праці породжує синергетичний ефект, визначає її як структуроутворювальний фактор. Як явище суб'єктивне вона проявляє себе у формі суспільного руху, зокрема

через розвиток суспільно-економічних організацій, самоорганізованих, автономних форм. Тож, з одного боку – це є категорія наскрізна, збірна, з іншого – вона сама по собі виступає як організаційний фактор зростання суспільної продуктивності праці. Встановлено, що особливість розвитку процесів кооперації в аграрній сфері зумовлена низкою факторів, які умовно можна звести в дві групи: перші пов'язано безпосередньо з особливостями процесів відтворення в галузі сільського господарства, другі – з особливостями функціонування вітчизняного агровиробництва.

Визначено, що державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України являє собою цілеспрямований вплив держави на кооперативні відносини шляхом видання нормативно-правових актів, організації діяльності органів державної влади, які здійснюють це регулювання переважно економічними методами. Метою регулювання має стати підвищення продуктивності аграрної праці, забезпечення позитивної динаміки економічного зростання й закріплення України на міжнародній аграрній арені як високотехнологічного виробника.

Опрацювання підходів до здійснення державного впливу на розвиток кооперативного руху в зарубіжних країнах дозволяє стверджувати, що значну роль у формуванні кооперативних моделей відіграє традиційність, яку зазвичай підкріплено відповідними заходами державної підтримки. Встановлено, що специфіка національного кооперативного законодавства вплинула на формування переважно двох моделей внутрішнього управління кооперативів: вільної та регламентованої.

Під час моделювання механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки сформульовано загальні та спеціальні принципи, що забезпечують його цілісність та функціональність, синхронність взаємодії всіх його складових. Загальні принципи застосовуються в будь-якій сфері регулювання, спеціальні – віддзеркалюють специфіку тієї сфери, у якій механізм формується (вдосконалюється). В основу визначення спеціальних принципів механізму державного регулювання розвитку кооперації покладено врахування умов генезису сільськогосподарської кооперації, а саме: нормативно-правового та економіко-організаційного забезпечення дрібнотоварних виробників, врахування традицій розвитку кооперації, добровільності, методологічного інституціоналізму. Зважаючи на те, що фактори впливу держави на розвиток кооперації можуть мати різну природу, слід виокремлювати нормативно-правову, організаційно-інституціональну та фінансово-економічну функціональні складові механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі (рис. 1).

Рис. 1. Механізм державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки: КМУ – Кабінет Міністрів України, МАПіПУ – Міністерство аграрної політики та продовольства України, ФО – фізичні особи, ФГ – фермерські господарства, ОСГ – особисті селянські господарства

Запропоноване бачення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі дозволяє визначити його як складову системи державного регулювання економіки, що являє собою комплекс заходів, спрямованих на практичну реалізацію закономірностей розвитку кооперації з відповідною динамікою інституціонального забезпечення, кінцевою метою якого є збалансування публічних та приватних інтересів учасників кооперації.

У **другому розділі** – «Аналіз стану механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України» – визначено основні тенденції розвитку процесів кооперації в аграрному секторі економіки України, досліджено нормативно-правові засади державного регулювання зазначених процесів, проаналізовано дієвість методів та засобів організаційно-інституціональної та фінансово-економічної складових механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі.

Зазначено, що тенденції розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України відповідають світовим – помірне нарощення кількості обслуговуючих кооперативів і стабільне скорочення виробничих. Проте якісне наповнення цих процесів лишається незадовільним (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих та виробничих кооперативів, 2000–2016 рр., (од., станом на 1 січня)

Процес становлення сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, попри висхідну динаміку, відбувається зі значними коливаннями. Протягом 2000–2016 рр. кількість сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (СОК) зросла з 447 до 1 026. Що стосується розподілу СОК за напрямками обслуговування, то найбільш затребуваними є молочарські кооперативи (28,2%), далі йдуть кооперативи з обробітку землі та збирання врожаю (24,1%), плодоовочеві (10,0%), зернові (4,6%), м'ясні (2,9%) та ін. Традиційно високу потребу в кооперативах із заготівлі молока зумовлено тим, що цей сектор надалі формує одну з найприбутковіших частин праці селян. Стосовно інших напрямів: найдинамічніше останніми роками розвивається індустрія ягідного ринку. Зважаючи на працемісткість цієї галузі, плодоовочівництво є перспективним напрямом розвитку кооперації. За видами діяльності найбільшого розповсюдження набули багатофункціональні та заготівельно-збутові кооперативи, які становлять відповідно 50,3% та 25,8% від загальної кількості. Разом із тим кількість кооперативів, що реально діють, є майже вдвічі меншою від зареєстрованих і станом на 1 січня 2015 р. становила 613 кооперативів.

Аналіз забезпеченості СОК матеріальними та біологічними ресурсами привів до таких висновків: не спостерігається прямого зв'язку між рівнем забезпеченості матеріальними ресурсами та рівнем отримання коштів від реалізації продукції; мають місце суперечності щодо забезпеченості біологічними ресурсами й функціональною спрямованістю дійових СОК.

Критично низьким лишається рівень залучення сільського населення до СОК. У 2014 р. в країні функціонувало 4 241,6 тис. особистих селянських господарств та 39 428 фермерських господарств, при цьому членами СОК було 29 988 осіб. У жодному з регіонів частка сільського населення, охопленого

послугами кооперативів, не досягла навіть 1 %. Низькими лишаються показники чисельності членів кооперативів і тих, хто в них працює. Станом на 2014 р. один кооператив у середньому налічував 45 осіб і працевлаштовував трьох-чотирьох людей. Незначними є обсяги продукції, реалізованої дрібнотоварними виробниками через СОК: у 2013 р. було реалізовано продукції на суму 196,2 млн грн – 72 256 т молока, 931 т м'яса великої рогатої худоби, 123 т м'яса свинини, 6 784 т плодоовочевої продукції, 13 117 т зерна.

Проведене дослідження засвідчує необхідність урахування регіональних особливостей розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в стратегічних програмах розвитку аграрного сектора. Регіони значно різняться за кількістю сформованих кооперативів, динамікою їхнього розвитку, рівнем матеріально-технічного забезпечення. Такі розбіжності не можна пояснити тільки відмінностями спеціалізації регіонів. Дослідження факторів впливу на процеси розвитку кооперації засвідчили, що в регіонах по-різному підходять до питань сприяння розвитку кооперації місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Установлено, що визначальною особливістю нормативно-правового забезпечення розвитку кооперації є те, що суб'єктами коопераційних відносин виступають, з одного боку, носії первинного права – фізичні особи (виробники сільськогосподарської продукції), особисті селянські господарства, фермерські господарства, з іншого – делеговані учасники процесу – кооперативи, об'єднання кооперативів та держава (через систему своїх органів) як форма організації суспільства, що забезпечує захист і погодження групових, загальносуспільних та індивідуальних інтересів.

Аналіз організаційно-інституціонального та фінансово-економічного механізмів державного регулювання розвитку кооперації засвідчує, що попри наявність досить розгалуженої системи механізмів державної підтримки кооперативів та їхніх потенційних учасників рівень залучення їх до пропонованих програм лишається вкрай низьким, а фінансування стабільно скорочується. Окремою проблемою є відсутність єдиного координаційного центру з питань кооперації, відсутність належного моніторингу, неналежний рівень дорадчого супроводу, нерозвиненість інфраструктури, інерційність самих виконавчих органів, недостатній рівень взаємодії останніх із кооперативними об'єднаннями.

Таким чином, здійснений аналіз стану механізму державного регулювання сільськогосподарської кооперації надає емпіричну обґрунтованість побудови дворівневої моделі державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України.

У третьому розділі – *«Вдосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України»* – визначено пріоритети в наданні державної підтримки задля розвитку кооперативного руху, обґрунтовано пропозиції щодо підвищення дієвості функціонування нормативно-правової, організаційно-інституціональної та фінансово-економічної складових механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі.

Встановлено, що вдосконалення діяльності профільних виконавчих органів у сфері розвитку сільськогосподарської кооперації має спрямовуватися: на консультування, проведення тренінгів з метою підвищення рівня обізнаності співробітників у питаннях стосовно суті обслуговуючої кооперації; розроблення методик, що дозволяють оцінити соціально-економічну ефективність діяльності органів влади в ході реалізації упроваджуваних заходів; розроблення механізму узгодження результатів реалізованих програм і винагороди та преміювання відповідальних осіб; забезпечення системної звітності щодо досягнень за основними напрямками діяльності на всіх рівнях управління; проведення щорічного незалежного зовнішнього аудиту на предмет нецільового використання коштів, зловживань посадовим становищем.

Пропонується вдосконалення окремих положень кооперативного законодавства, зокрема: внесення змін до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», а саме уточнення категорій «сільськогосподарська кооперація» та «сільськогосподарський кооператив»; обґрунтування необхідності підтвердження органом легітимації заявленого статусу сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу на етапі його створення – з метою запобігання випадкам нецільового використання бюджетної підтримки для створення приватного бізнесу через псевдокооперативи, шляхом доопрацювання норм профільного Закону щодо порядку ведення обліку членів кооперативу, обмеження частки асоційованих членів, форм реорганізації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів, відповідності статуту кооперативу до вимог Закону; визначення переліку засобів державного регулювання, що можуть бути делеговані сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам та їхнім об'єднанням відповідними органами державної влади в рамках реалізації принципу розвитку саморегулювання в аграрному секторі, визначеного Стратегією розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 р.

Розроблено методичні підходи до діагностики розвитку кооперації на рівні регіону, що включають такі складові: сутність діагностики розвитку кооперації в аграрній сфері на рівні регіону, замовників, мету, вимоги, яким має відповідати діагностика, завдання, що вирішуються в результаті її проведення, етапи проведення та індикатори розвитку кооперації. Застосування цих методичних підходів дозволить: ідентифікувати реальний стан кооперативного процесу; виявляти структурні зміни та фактори, що їх спричинили; визначати «больові точки» та «точки зростання» щодо розвитку кооперативного руху в аграрному секторі регіону; прогнозувати тенденції та потенціал розвитку кооперативного руху для прийняття обґрунтованих управлінських рішень і розроблення стратегії підтримки розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації регіону.

Визначено шляхи вдосконалення фінансово-економічної складової механізму державного регулювання кооперації в аграрному секторі економіки: розроблення та виконання державних програм розвитку сільськогосподарської кооперації, що передбачатимуть розвиток та придбання основних фондів для кооперативів з метою забезпечення їхньої довгострокової стійкості; фінансування сільськогосподарських кооперативів на базі інформації щодо

безпосередніх потреб кооперативів, їхнього матеріального, технічного, економічного забезпечення, фінансово-економічних показників діяльності, складу учасників (має бути розроблено чіткі плани, перспекти діяльності спільно з представниками кооперативів, розраховані щонайменше на середньострокову перспективу); упровадження системи результативності бюджетних витрат, що передбачає наявність чітких критеріїв оцінювання ефективності використання бюджетних коштів (при цьому їх слід застосовувати на всіх етапах реалізації програм, проектів, виконання функцій); забезпечення доступу сільськогосподарським кооперативам до фінансових та матеріально-технічних ресурсів (кредитні ресурси, інвестиції тощо); щорічне звітування за всіма програмними витратами, визначення найменш результативних витрат і перерозподіл їх на користь інших пріоритетних напрямів (усі доповіді, звіти мають бути у вільному доступі).

Доводиться, що в довгостроковій перспективі державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі має відбуватися на двох рівнях: перший рівень охоплює врегулювання нормативно-правового, інституційного, організаційного, економічного аспектів діяльності потенційних учасників сільськогосподарських кооперативів; другий рівень – урегулювання нормативно-правового, інституціонального, організаційного, економічного аспектів діяльності власне сільськогосподарських кооперативів та їхніх об'єднань (таблиця).

Таблиця

Модель державного регулювання розвитку кооперації
в аграрному секторі

Рівні регулювання	Ціннісна орієнтація	Процеси	Результати
<i>I рівень</i> особисті селянські господарства, сімейні ферми, фермерські господарства, фізичні особи виробники сільськогосподарської продукції	Малотоварні сімейні господарства – носії української ідентичності	Ідентифікація проблем – диференційований підхід до їхнього вирішення	- набуття статусу суб'єктів реального сектору економіки; - моральна й матеріальна готовність до вступу/створення СОК
<i>I рівень</i> сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та їх об'єднання	Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи та їхні об'єднання – партнери держави в підвищенні добробуту суспільства	- «Точки зростання» – визначення конкретних кооперативів, що мають потенціал, але потребують державної підтримки; - залучення кооперативних об'єднань до формування та реалізації державної аграрної політики	- Формування системи самоврядування в аграрній сфері; - консолідована відповідальність за продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну безпеку, за формування соціально-економічних основ розвитку сільських територій

Запропонований підхід враховує специфічний статус учасників кооперативних відносин як рівноправних партнерів держави, що мають високий рівень автономності та функціонують на принципах самоврядування; він дозволяє комплексно охопити весь ланцюжок формування кооперативної системи та спрямований на посилення в інституціональному механізмі значення кооперативних об'єднань як ефективного інструмента зворотного, організаційного та інформаційного зв'язку.

Кінцевою метою запропонованого підходу є формування консолідованої відповідальності за продовольчу та, у визначених межах, економічну, екологічну безпеку, за формування соціально-економічних основ розвитку сільських територій, що сприятиме розвитку саморегулювання в аграрному секторі.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішується актуальне наукове завдання, що полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні практичних рекомендацій з удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України. Отримані у процесі дослідження результати дозволяють сформулювати такі положення, висновки та рекомендації:

1. Об'єктивною умовою підвищення ефективності функціонування аграрного сектора економіки України є створення кооперативних інституціональних форм господарювання, відповідних сучасному рівню розвитку національного господарства, які враховували б історичні традиції та умови забезпечення конкурентних переваг у світовому просторі. Проте на сьогодні потенціал кооперації залишається нереалізованим. Нинішні правові, інституціональні та економічні умови функціонування суб'єктів кооперації не забезпечують належних умов для реалізації інтересів і потреб цих суб'єктів.

Отже, обґрунтовано необхідність удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України, що включає нормативно-правову, організаційно-інституціональну та фінансово-економічну складові. При цьому наголошується, що ефективність механізму визначається рівнем урахування закономірностей розвитку процесів кооперації. Умови генезису кооперації мають віддзеркалювати спеціальні принципи механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі, а саме: принцип нормативно-правового та економіко-організаційного забезпечення дрібнотоварних сільгоспвиробників, принцип урахування традицій розвитку кооперації, принцип добровільності, принцип методологічного інституціоналізму.

2. Нормативно-правове регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі передбачає узгодження різних соціальних інтересів (та потреб) суб'єктів кооперативних відносин, на основі встановлення правотворчого інтересу і закріплення його в законі.

Удосконалення нормативно-правової бази регулювання процесів кооперації в аграрному секторі має здійснюватися за такими напрямками:

визначити на законодавчому рівні, що природі справжніх сільськогосподарських кооперативів відповідають саме обслуговуючі – як неприбуткові формування; удосконалити базові категорії аграрно-кооперативного законодавства; визначити перелік репрезентативних ознак сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу; врегулювати питання реорганізації сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів; визначити перелік повноважень, що можуть бути делеговані кооперативним об'єднанням профільними органами державної влади; визнати такими, що втратили чинність нормативні акти, строк дії яких вичерпано; внести зміни та доповнення до тих нормативних актів, деякі положення яких є застарілими й не відповідають реальній ситуації.

3. Обґрунтовано необхідність посилення в інституціональній складовій механізму значення кооперативних об'єднань як ефективного інструмента зворотного організаційного та інформаційного зв'язку. Встановлено, що вдосконалення організаційно-інституціонального забезпечення розвитку кооперації вимагає формування єдиного інформаційного простору у сфері кооперації, диверсифікації механізмів державної підтримки сільськогосподарських кооперативів залежно від параметрів їхнього функціонування; фінансово-економічного забезпечення - вдосконалення порядку проведення конкурсного відбору сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для надання їм державної фінансової підтримки, розроблення державних програм підтримки кооперації в аграрному секторі з урахуванням регіональних особливостей функціонування господарських суб'єктів.

4. Запропоновано методичні підходи до діагностики розвитку кооперації в аграрній сфері на рівні регіону. Метою діагностики є аналіз стану та перспектив розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації для збереження та зміцнення людського капіталу села і розвитку сільських територій.

Удосконалення організаційно-інституціональних та економічних умов розвитку кооперації в аграрному секторі дозволить адресно підходити до вирішення наявних проблем та найповніше реалізувати потенціал дрібнотоварних виробників сільськогосподарської продукції.

5. Підвищення конкурентоспроможності аграрного виробництва на основі розвитку процесів кооперації є невід'ємною складовою аграрної політики розвинених країн світу. Аналіз підходів до державного регулювання розвитку кооперативного руху в зарубіжних країнах свідчить про надання владними структурами великого значення потенціалу кооперативних структур та надає можливість виділити такі підходи до формування аграрної політики у сфері розвитку процесів кооперації: 1) активне втручання держави з переважанням форм, методів та інструментів прямої підтримки держави (зокрема, прийняття спеціальних законів); 2) опосередковане втручання шляхом формування сприятливих умов для розвитку кооперативного руху (завдяки протекціоністському характеру проваджуваної політики на макроекономічному рівні).

6. Оцінювання тенденцій розвитку кооперації в аграрній сфері та ефективності державного регулювання цих процесів дозволяє дійти висновку, що у вітчизняних умовах найдоцільнішим є упровадження дворівневої моделі. Перший рівень має охоплювати малотоварні господарства, оскільки їхні якісні характеристики передусім визначають параметри розвитку сільськогосподарської кооперації. Врегулювання процесів сільськогосподарської кооперації на другому рівні повинне базуватися на розумінні того, що кооперативи є специфічним суб'єктом суспільних відносин, що відіграють особливу роль в узгодженні інтересів різних соціальних груп, державного та приватного секторів.

Передбачається, що результатом запропонованого підходу має стати формування консолідованої відповідальності за продовольчу та, у визначених межах, економічну, екологічну безпеку, за формування соціально-економічних основ розвитку сільських територій, що сприятиме розвитку саморегулювання в аграрному секторі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Кучерява К. Я. Державне регулювання інноваційного розвитку сільського господарства України / К. Я. Кучерява // Державне регулювання інноваційного розвитку економіки України: стратегічні пріоритети : монографія / [М. А. Латинін, С. В. Майстро, В. Ю. Бабасв та ін.] ; за заг. ред. ддерж.упр., проф. М. А. Латиніна. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. – Розд. 2.4. – С. 157–173.

Особистий внесок автора полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення аграрної політики щодо інноваційного розвитку сільського господарства.

2. Кучерява К. Я. Складники механізму системного впливу на підвищення продуктивності праці в особистих селянських господарствах / К. Я. Кучерява, Н. В. Статівка // National Economic Reform: experience of Poland and prospects for Ukraine – Collectivemonograph. – Vol. 2. Poland : Izdevnieciba “BaltijaPublishing”, 2016. – P. 81–98.

Особистий внесок автора полягає у визначенні організаційно-інституціональних умов залучення малотоварних форм господарювання до кооперативного руху.

Статті в наукових фахових виданнях

1. Кучерява К. Я. Державний вплив на розвиток процесів кооперації в агропромисловому комплексі на сучасному етапі / К. Я. Кучерява // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. – Вип. 1 (44). – С. 147–156.

2. Кучерява К. Я. Кооперація в аграрному секторі України як об'єкт державного регулювання / К. Я. Кучерява // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2014. – № 2 (46). – С. 34–43.

3. Кучерява К. Я. Поліпшення організаційно-правового забезпечення функціонування ОСГ як основа розвитку кооперації в аграрному секторі / К. Я. Кучерява // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2015. – Вип. 1 (48). – С. 126–133.

4. Kucheriava K. State Regulation of Holding Development in Ukraine / K. Kucheriava // Public Policy and Administration, 2015. – Т. 14, № 4. – Р. 566–576.

5. Кучерява К. Я. Концептуальні підходи до здійснення державного впливу на розвиток кооперативного руху в аграрному секторі: досвід країн Європи / К. Я. Кучерява // Держава та регіони : наук.-виробн. журн. – Запоріжжя : Класич. приват. ун-т, 2016. – Вип. 3. – С. 111–116. – Серія “Державне управління”.

6. Кучерява К. Я. Напрями удосконалення аграрної політики держави щодо розвитку процесів кооперації / К. Я. Кучерява // Международный науч. журн. – Вып. 3, т. 1. – К., 2016. – С. 26–31. – Режим доступу : <http://www.inter-nauka.com/issues/2017/3/2234>.

7. Кучерява К. Я. Методичні підходи до діагностики розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на рівні регіону / К. Я. Кучерява // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М. М. Іжа]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. – Вип. 1 (69). – С. 74–80.

Статті в інших виданнях

1. Кучерява К. Я. Змістова характеристика сучасного кооперативного руху та роль держави в цих процесах / К. Я. Кучерява // Вісник Нац. ун-ту цивіл. захисту України : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2014. – Вип. 1 (1). – С. 18–25. – (Серія «Державне управління»).

Матеріали наукових конференцій

1. Кучерява К. Я. Взаємодія кооперативних об'єднань з органами державної влади в аграрній сфері / К. Я. Кучерява // Публічне управління XXI століття: від соціального діалогу до суспільного консенсусу : зб. тез до XIV Міжнар. наук. конгресу. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2014. – С. 92–93.

2. Кучерява К. Я. Аграрні розписки як механізм фінансування агровиробництва / К. Я. Кучерява // Управління соціально-економічним розвитком країни та регіонів: соціальні, економічні та фінансові проблеми в умовах глобалізації : тези Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. аспірантів та молодих вчених (Дніпропетровськ, 28 листоп. 2014 р.). – Дніпропетровськ : ДДФА, 2014. – С. 64–68.

3. Кучерява К. Я. Особливості розвитку процесів кооперації в аграрному секторі / К. Я. Кучерява // Організаційно-економічний механізм реалізації стратегічних напрямів розвитку агропродовольчої сфери : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 198-річчю ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2 жовт. 2014 р. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. – Х. : ХНАУ, 2014. – С. 165–168.

4. Кучерява К. Я. Організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку кооперації в агросекторі / К. Я. Кучерява // Публічне управління: стратегія реформ 2020 : зб. тез XV Міжнар. наук. конгресу, 23 квіт. 2015 р. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2015. – С. 244–245.

5. Кучерява К. Я. Проблеми інституційного забезпечення розвитку малотоварних господарств в умовах глобалізації продовольчих ринків / К. Я. Кучерява // Інституційне забезпечення кадрової політики у державному управлінні: становлення та розвиток: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 29 трав. 2015 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, А. І. Семенченка, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2015. – С. 306–308.

6. Кучерява К. Я. Державна підтримка розвитку кооперації фермерських господарств в Україні / К. Я. Кучерява // Стан, проблеми та перспективи

вдосконалення економіки України: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 2–3 жовт. 2015 р.) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. М. М. Палінчак, В. П. Приходько, А. Krynski. – Ужгород : Гельветика, 2015. – С. 33–36.

7. Кучерява К. Я. Принципи механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України / К. Я. Кучерява // International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings. January 29, 2016. Klaipeda: BaltijaPublishing. P. 331–334.

8. Кучерява К. Я. Регіональні особливості розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації / К. Я. Кучерява // Економіка в контексті інноваційного розвитку: стан та перспективи : матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 12–13 лютого 2016 р.) : у 2 ч. Ч. 1 / за заг. ред. М. М. Палінчак, В. П. Приходько, А. Krynski. – Ужгород : Гельветика, 2016. – С. 156–159.

9. Кучерява К. Я. Роль саморегульованих організацій у розвитку вітчизняного кооперативного руху / Л. В. Дробязко, К. Я. Кучерява // Публічне управління XXI століття: форсайтінг успіху : зб. тез XVI Міжнар. наук. конгресу, 21 квіт. 2016 р. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2016. – С. 342–344.

10. Кучерява К. Я. Інформаційні системи у сфері сільськогосподарської кооперації / К. Я. Кучерява // Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я : тези доп. XXIV Міжнар. наук.-практ. конф. (18–20 трав. 2016 р., Харків) / за ред. проф. Сокола Є. І. – Х. : НТУ “ХПІ”. – Ч. IV. – С. 324.

11. Кучерява К. Я. Ефективність державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України / К. Я. Кучерява // International Scientific-Practical Conference Economic Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world : Conference Proceedings, Part 1, June 30. – Lisbon : Baltija Publishing, 2016. – P. 97–100.

12. Кучерява К. Я. Шляхи вдосконалення фінансово-економічного механізму державного регулювання кооперації в аграрному секторі економіки / К. Я. Кучерява // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 22 груд. 2016 р. : у 2 ч. Ч. 2 / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Х. : ХНАУ, 2016. – С. 247–250.

13. Кучерява К. Я. Державне регулювання розвитку людських ресурсів підприємницької діяльності / Н. В. Статівка, К. Я. Кучерява // Публічне управління XXI століття: традиції та інновації : зб. тез XVII Міжнар. наук. конгресу, 27 квіт. 2017 р. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2017. – С. 391–393.

Особистий внесок автора полягає в узагальненні досвіду зарубіжних країн щодо державного регулювання розвитку людських ресурсів підприємницької діяльності.

Праці, опубліковані в інших виданнях: підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації, довідкові видання тощо.

1. Кучерява К. Я. Управління розвитком трудового потенціалу посадових осіб місцевого самоврядування : навч. посіб. / В. О. Сивоконь, К. І. Мельникова, Н. В. Статівка [та ін.] ; за заг. ред. В. О. Сивоконя, К. І. Мельникової. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ “Магістр”, 2015. – 272 с. – (С. 200–218).

Особистий внесок автора полягає в дослідженні факторів забезпечення сталого розвитку сільських територій; обґрунтуванні необхідності державного впливу на розвиток кооперації як ключового механізму самоорганізації сільських товаровиробників.

АНОТАЦІЯ

Кучерява К. Я. Державне регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. – Харків, 2017.

У дисертації здійснено обґрунтування теоретичних положень і розроблення практичних рекомендацій з удосконалення механізму державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України. Розглянуто такі складові державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі, як мета, завдання, принципи, функції, форми, методи, засоби регулювання, проаналізовано суб'єктну базу, нормативно-правову, організаційно-інституціональну та фінансово-економічну функціональні складові. Сформульовано пропозиції з удосконалення правового, інституціонального та економічного забезпечення державного регулювання кооперативного руху. Розроблено методичні підходи до діагностики розвитку кооперації на рівні регіону. Запропоновано дворівневу модель державного регулювання розвитку кооперації в аграрному секторі з метою формування консолідованої відповідальності держави й учасників кооперативного руху за продовольчу та, у визначених межах, економічну й екологічну безпеку, за формування соціально-економічних основ розвитку сільських територій, що сприятиме розвитку саморегулювання в аграрному секторі.

Ключові слова: державне регулювання кооперативного руху, механізми державного регулювання кооперації, державна аграрна політика, діагностика розвитку кооперації, сільськогосподарський кооператив.

АННОТАЦИЯ

Кучерявая К. Я. Государственное регулирование развития кооперации в аграрном секторе экономики Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Харьковский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины. – Харьков, 2017.

В диссертации обоснована необходимость совершенствования механизма государственного регулирования развития кооперации в аграрном секторе экономики Украины, включая нормативно-правовую, организационно-институциональную и финансово-экономическую составляющие данного механизма. При этом отмечается, что эффективность механизма государственного регулирования определяется уровнем учета закономерностей

развития процессов кооперации. Условия генезиса кооперации должны отражать специальные принципы механизма государственного регулирования развития кооперации в аграрном секторе, а именно: принцип нормативно-правового и экономико-организационного обеспечения мелкотоварных сельхозпроизводителей, принцип учета традиций развития кооперации, принцип добровольности, принцип методологического институционализма.

Совершенствование нормативно-правовой базы регулирования процессов кооперации в аграрном секторе должно осуществляться по следующим направлениям: определить на законодательном уровне, что природе настоящих сельскохозяйственных кооперативов соответствуют именно обслуживающие кооперативы в качестве неприбыльных формирований; усовершенствовать базовые категории аграрно-кооперативного законодательства; определить перечень репрезентативных признаков сельскохозяйственного обслуживающего кооператива; урегулировать вопрос реорганизации сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов; определить перечень полномочий, которые могут быть делегированы кооперативным объединениям профильными органами государственной власти; признать утратившими силу нормативные акты, срок действия которых истек; внести изменения и дополнения в нормативные акты, некоторые положения которых устарели и не соответствуют реальной ситуации.

Обоснована необходимость усиления значения кооперативных объединений, как эффективного инструмента обратной организационной и информационной связи, в институциональной составляющей механизма. Определено, что для совершенствования организационно-институционального обеспечения развития кооперации необходимо следующее: формирование единого информационного пространства в сфере кооперации; диверсификация механизмов государственной поддержки сельскохозяйственных кооперативов в зависимости от параметров их функционирования; финансово-экономическое обеспечение – усовершенствование порядка проведения конкурсного отбора сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов для предоставления им государственной финансовой поддержки, разработки государственных программ поддержки кооперации в аграрном секторе с учетом региональных особенностей функционирования хозяйствующих субъектов; совершенствование деятельности профильных исполнительных органов.

Предложены методические подходы к диагностике развития кооперации в аграрной сфере на уровне региона.

Повышение конкурентоспособности аграрного производства на основе развития процессов кооперации является неотъемлемой составляющей аграрной политики развитых стран мира. Анализ подходов к государственному регулированию развития кооперативного движения в зарубежных странах свидетельствует о том большом значении, которое властные структуры придают потенциалу кооперативных структур, и позволяет выделить два подхода к формированию аграрной политики в сфере развития процессов кооперации: 1) активное вмешательство государства с преобладанием форм, методов и инструментов прямой поддержки государства; 2) косвенное вмешательство путем формирования благоприятных условий для развития кооперативного движения.

Предложена двухуровневая модель государственного регулирования развития кооперации в аграрном секторе с целью формирования консолидированной ответственности государства и участников кооперативного движения за продовольственную и, в определенных пределах, экономическую, экологическую безопасность, за формирование социально-экономических основ развития сельских территорий, что будет содействовать развитию саморегулирования в аграрном секторе.

Ключевые слова: государственное регулирование кооперативного движения, механизмы государственного регулирования кооперации, государственная аграрная политика, диагностика развития кооперации, сельскохозяйственный кооператив.

SUMMARY

Kucheryava K. State regulation of development cooperation in the agricultural sector of Ukraine. – Manuscript.

Dissertation for getting a scientific degree of Candidate of Science in Public Administration following the specialty 25.00.02 – Mechanisms of Public Administration. – Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. – Kharkiv, 2017.

The thesis contains substantiation of theoretical concepts and offers practical recommendations on improvement of the mechanism of state regulation of development cooperation in the agricultural sector of Ukraine. The components of the mechanism of state regulation of development of cooperation in the agricultural sector are: purpose, objectives, principles, functions, forms, methods, means of control, enhanced subjective basis, legal, organizational, institutional, financial and economic functional components. Suggestions on improving the legal, institutional and economic state of regulation of the cooperative movement are provided. Methodological approaches to the diagnosis of cooperation at the regional level are offered. We suggest a two-tier model of state regulation of development of cooperation in the agricultural sector in order to create a consolidated responsibility of the state and members of the cooperative movement for food and within domestic limits economic and environmental safety as well as for the formation of social and economic bases of rural development in order to facilitate the development of self-regulation in the agricultural sector.

Keywords: government regulation of cooperative movement, mechanisms of state regulation of cooperatives, state agricultural policy, diagnostics of development of cooperation, agricultural cooperative.

Відповідальний за випуск Статівка Наталія Валеріївна

Підписано до друку 21.03.2017 р. Формат 60x841/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Замовл. № 45

Віддруковано з оригінал-макета у Видавництві «Магістр»
Харківського регіонального інституту державного управління Національної
академії державного управління при Президентові України.
61050, м. Харків, просп. Московський, 75, тел. (057) 732-32-55.

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 1654 від 19.01.2004 р.